

HISTORIE: Řím a nejchudší vládci světa

- CZ24 News | 25. dubna 2023

Nedávno se mi stala zajímavá věc - došly ke mně, prakticky v jeden moment, dva starší články o „pádu Říma“. Oba měly společné to, že hlavní motivací autora bylo najít podobné rysy mezi tehdejší a dnešní dobou. Výsledek byl ovšem diametrálně odlišný- závisel čistě na současných preferencích autorů.

Jeden z těch článků, na Facebooku, jsem nějak ztratil, ale vycházel z Gibbona a jeho [Úpadku a pádu Římské říše](#). [Druhý vyšel na Seznamu](#), a pojednával zejména zejména o zavraždění Tiberia Graccha. Člověk by z něj měl dojem, že jedinou přímo volenou funkcí byl tribun, a dovozoval, že „římský příklad ukazuje, že odvolat se na mandát od voličů a zlikvidovat moc parlamentu může každý přímo volený politik, logicky i český prezident.“

Ta forma byla mizerná, ale myšlenka dobrá. Řím nás stále fascinuje mnohem víc, než ostatní starověké státy. Římané založili jednu z prvních demokracií a přivedli ji ke světovládě, nebo alespoň k vládě nad tím, čemu se tehdy říkalo „známý svět“. Přesto při čtení dějin Římské republiky člověk vidí, že tehdejší společnost ani politici nebyli zástupem světců, myslících v prvé řadě na blaho státu. I tak se jim povedlo uspět v konkurenci monarchií, teokracií, oligarchií a všech možných dalších forem vlády- a založit nejslavnější říši v dějinách. A z jejích dějin je skutečně možné a dobré se učit- co ale není možné, i když je to velmi vděčné, je určit jednoznačné viníky, identifikovat je se současnými politiky, a tím dokázat, že Babiš (Pavel, Zeman, Fiala...) je lotr. Čte se to ovšem velice dobře, alespoň dokud je pachatel identifikován s vámi neoblíbeným politikem. Já bych to ale rád zkusil opačně: popsat tehdejší události tak, aby čtenář přinejhorším nevěděl, koho pokládám za lotra a koho za kladase, a v ideálním případě usoudil, že to ani tehdy často nebylo černobílé.

Začneme podobně jako na Seznamu, dobou Tiberia Graccha. A protože Tiberius proslul jako reformátor- nebo vzbouřenec, podle toho, jak se na to díváme- začneme popisem systému, který chtěl reformovat, a možná nejskvělejší chvíle Římské republiky: vítězství nad Hannibalem.

Válka s Hannibalem

Vítězství bylo úplné, ale draze zaplacené. Na každé straně války, do které se zapojila většina Středomoří, bojovalo kolem třičtvrtě milionu mužů: Římanů a Kartaginců, Řeků, Makedonců, Lybijců, Berberů, Pergamských, Galů, Hispánců, Italiků, Sicilanů a dalších. Skoro polovina jich padla. Řím, v předválečných časech odhadující počet služby schopných občanů na něco kolem čtvrt milionu, ztratil jen za první dva roky války a Hannibalova pobytu v Itálii kolem 70 tisíc mužů. Jeho italští spojenci, od nichž se očekávalo postavení podobně silných sborů, dopadli snad ještě o něco hůře.

Trebie v prosinci 218 ¹ př. n. l., Trasimenské jezero v červnu 217, Silva Litana o rok později, všechno strašné porážky, ztráty desítek tisíc mužů v každé z bitev. Kanny, k nimž 2. srpna 216 přitáhlo 80 tisíc Římanů a spojenců s obnovenou sebedůvěrou a přesilou, odhodlaných k dalšímu střetu. Domů se jich probilo možná i 10 tisíc. Zhruba stejně jich padlo do zajetí. Zbytek zahynul.

Snad nebylo rodiny v Římě, která by neoplakávala ztrátu příbuzného. Ale k nesmírnému překvapení Punů se nevzdali. Hannibal očekával, že Řím bude po takové porážce ochoten o míru alespoň jednat. Ale to bylo to poslední, na co Římané mysleli. Rukovali ti, kteří by byli za běžných okolností příliš staří, příliš chudí, nebo příliš bezecní pro službu. Do boje táhli senátoři, nejen jako velitelé, ale i

jako obyčejní pěšáci, mužové často mnohem starší, než 46 let, což byl věk, kdy Římanům končila branná povinnost. Věznům byly promíjeny zločiny a (mnohem častěji) dluhy, na státní náklady byli vyzbrojeni (běžně si rekruti výzbroj pořizovali za své), stejně jako otroci, zařazení do legií s příslibem budoucí svobody. Čekalo je dalších 14 let bojů, během nichž se římská armáda vyhýbala další velké bitvě s Hannibalem, a místo toho se soustředila na poziční a logistickou válku. Hannibal se pokoušel rozbít římský spojenecký systém. Ať si jsou Římané pyšní, ať se přivedou do záhuby, ale vám se tu nabízí lepší šance, argumentoval ostatním italským městům a snažil se je přesvědčit k odpadnutí od Říma. Itálie trpěla, ale vydržela. Na jihu dosáhl jistých úspěchů, podařilo se mu získat Tarent a Capuu, po Římu nejmocnější italská města, ale většina spojenců zůstala věrná. Řím mezitím úspěšně zaútočil na punské državy a spojence v Hispánii (Španělsku), Ilýrii (balkánské pobřeží Jadranu) a na Sicílii.

19. října 202 konečně došlo i na Hannibala. U Zamy, kousek od samotného Kartága, byl konečně poražen i on. Po nějakých 17 letech válčení konečně nastal Římský mír. Nenáviděné Kartágo ztratilo svoje kolonie mimo Afriku, bylo přinuceno dalších 50 let platit obrovské kontribuce, muselo vydat svojí flotilu a jeho suverenita byla silně omezena. V porovnání s ostatními poraženými dopadlo ještě dobře. Řím si krvavě pojistil svoje prvenství na italské půdě, svoje vedení tehdy ještě relativně volného spolku italských měst s podobným systémem vlády, zákonodárstvím i jazykem, které byly podřízeny Římu ve věcech vojenských a diplomatických, ale jinak si uchovávaly suverenitu. Capua, která se pokusila převzít římskou pozici, byla zbavena práv, a její území přešlo do vlastnictví římského státu jako veřejná půda, ager publicus. Tarent byl vydrancován, vypálen, jeho obyvatelé uvrženi do otroctví. Keltské kmeny, žijící na severu poloostrova, byly podrobeny, i když v odboji pokračovaly ještě několik let po válce. Syrakusy, největší a nejmocnější sicilské město, byly vydrancovány, Sicílie připojena k Římu, stejně jako Hispánie.

To bylo ohromné, ale nikoliv neslýchané. Armáda, kterou tehdy prošli prakticky všichni bojeschopní občané, mohla být rozpuštěna, přeživší bohatě odměněni. Po spoustě padlých zůstaly rodiny, které se nahrnuly do měst a tam nějak přežívaly, stejně jako ti, jejichž majetky byly zničeny, ale Řím si mohl z válečné kořisti, získaných otroků a zabaveného území dovolit jejich podporu. Mnozí z těch, kteří pozdvihli zbraně proti Římu, teď znovu pracovalo na svojí staré půdě, jen jako otroci. Byly to slavné chvíle, chvíle slibující další rozkvet, ale skrýval se v nich první zárodek pádu republiky. Pokud byl boj s Kartágem jakousi antickou variací na světovou válku, za dveřmi už číhal Vietnam.

Problémy tehdejšího Říma

Část Hispánie, dnešního Španělska, byla anektována- dílem jako válečná kořist, dílem proto, že tamní obyvatelé dali nakonec přednost Římu před Kartágem. Rychle ovšem zjistili, že vyměnili jeden bič za druhý, a vypukla nová, převážně guerillová, válka. Byl to úplně jiný druh konfliktu, než na který byli Římané zvyklí, a s jakým jejich systém počítal.

Kombinace spoléhání na těžkou pěchotu a nutnost kupovat si vlastní vybavení znamenala, že většinu odvedenců tvořili relativně majetkově zajištění lidé. A ti se nacházeli převážně na venkově, ve vrstvě drobných zemědělců, živících se z větší části tím, co si sami vypěstovali. Protože ale vlastnili pozemky a farmy, spadali v systému založeném na součtu veškerého majetku do vyšších majetkových tříd. To sice znamenalo o něco větší podíl na politické moci, ale také disproporční nutnost nést největší tíhu válek. Dokud Řím vedl krátké, vítězné války, bylo to v pořádku: rodiny dva tři roky nějak vydržely i bez otců či synů. Pokud se snad musely zadlužit, jednalo se o dluhy snadno splatitelné, už proto, že na konci tažení byly vypláceny podíly z kořisti, a ta bývala bohatá.

Válka v Hispánii byla ale jiná. Kořist byla chudá, k velkým bitvám nedocházelo, armáda trpěla přepady, hladem i počasím. Římané se prostě ocitli v pozici armády, která je sice technicky mnohem

vyspělejší, ale musí čelit odhodlanému protivníkovi, který bojuje na domácí půdě, a nehodlá se nechat zatahnout do rozhodujícího střetu. Trvalo to desítky let. Hispánské provincie, tehdy v podstatě jen pruh podél východního pobřeží, byly oficiálně připojeny roku 197. Boje s několika přestávkami trvaly až do roku 133, kdy padla poslední pevnost Keltiberů, Numantie. O obtížnosti války nejlépe svědčí, že v roce 151 dokonce branci odmítli vojenskou službu vůbec nastoupit, v bojechtivém římském národě věc neslýchaná. Obzvláště to vynikne při porovnání s válkou proti Hannibalovi a s ochotou, se kterou Římané už o dva roky později znovu táhli proti Kartágu.

Za 64 let války v Hispánii vykrvácela stará státotvorná sociální vrstva, vrstva svobodných zemědělců. Nešlo zdaleka jenom o skutečná úmrtí, mnohem důležitější byla neschopnost udržet sociální status.

Tím je v podstatě nastíněna zápleтка blížící se krize. Tedy: drobní zemědělci, tvořící páteř římské armády i společnosti, postupně ztrácejí svoje postavení. Jejich drobné statky jsou nahrazovány velkostatky a vilami, na nichž pracují desítky otroků. Tento vývoj se sice s pomocí zákonů (maximální rozměry veřejné půdy, kterou může mít jednotlivec v trvalém nájmu, zákon požadující krom otroků zaměstnávat i svobodné...) daří poněkud brzdit, ale nikoliv zastavit. Zchudlé obyvatelstvo se stěhuje do měst, zejména do Říma, a ocitá se ve dvojím ohni: úspěšné výboje přináší do města zástupy otroků, mezi nimiž je mnoho zkušených řemeslníků, zejména z východu. Města jsou tak sice centrem produkce i řemesel, ale nekvalifikovaný příchozí z venkova se na jejich blahobytu nijak nepodílí. Proletariátu, chudého či zchudlého obyvatelstva, je sice ve městě ohromná masa, volební systém však stojí proti nim. Jsou si sice schopni vynutit převahu na tributním sněmu (comitia tributa), kde se hlasuje na základě 35 tribuí, v podstatě volebních obvodů (původně na územním principu, později bylo přidělování osob do tribuí dosti nárazové, a předmětem volebního inženýrství). Volení tu jsou nižší úředníci a projednávány některé zákony, ale nejdůležitější záležitosti jsou ponechány centurijnímu sněmu. Tam ovšem nemají žádnou šanci. Na centurijním sněmu (comitia centuriata) se totiž hlasuje na základě majetkových poměrů: zhruba polovina římské populace zde v té době disponuje jedním kolektivním hlasem. 4 vyšší majetkové třídy jich mají dohromady 87, z toho první, nejbohatší, skoro polovinu.

Jediná skutečná moc, která jim zbývala, spočívala v osobách 10 tribunů lidu: držitelů magistratury (zjednodušeně: úřadu či funkce) zavedené před více než 300 lety, vyhrazené plebejským kandidátům a sloužící pro jejich ochranu. Tribunové měli mnohé pravomoce, zejména mohli vetovat návrhy a jednání ostatních magistrátů, a dokonce je i dočasně omezit na osobní svobodě. Kromě toho mohli také, stejně jako jiní magistráti, zákony navrhopat. Byli voleni na tributním sněmu, zatímco většina ostatních magistrátů byla volena na centurijním sněmu.

Jak se ovšem římská společnost za oněch 300 let změnila! V polovině druhého století byli mnozí plebejové stejně bohatí a mocní jako patriciové a dokonale zapadli do vládních kruhů. Mezi tribuny se vždy našli tací, kteří reprezentovali zájmy bohatých a mocných víc, než chudých. Což samozřejmě nebylo nijak protiprávní, tribun měl chránit plebs, tj. v podstatě obyvatelstvo, které nebylo potomky původní, stovky let staré šlechty (patriciů), bohatství už tou dobou nebylo určujícím kritériem. S ohledem na to, že tribuni mohli vetovat i jeden druhého, bylo mezi nimi permanentně zaděláno na politický pat.

V roce 140 vystoupili politici kolem konzula Gaia Laelia a Scipia Africana mladšího, vítěze nad Kartágem, s návrhem agrární reformy. Její detaily neznáme, ale podle všeho byla dosti mírná: předpokládala zřejmě, že bude skutečně vymáhán limit pro zábor veřejných pozemků jednotlivci, a takto uvolněná půda bude předána nemajetným. Proti myšlence se ovšem zvedla ohromná kampaň ze strany vlastníků půdy a návrh byl odložen ad acta. Gaius Laelius si tím, že nerozněcoval politické boje, vysloužil přívěsko (cognomen, jakési druhé příjmení) Sapiens, Moudrý, ale problém rozhodně nezmizel.

Až po tomto poněkud dlouhém úvodu se v podstatě dostáváme do časového bodu, v němž onen článek ze Seznamu začíná. Věřím nicméně, že se jedná o úvod nutný, pokud chceme pochopit skutečnou motivaci Tiberia Sempronia Graccha i jeho odpůrců, místo abychom si pouze nakreslili jejich karikatury, patřičně si je zošklivili, a pak dokazovali společné rysy mezi tou karikaturou a námi neoblíbeným politikem.

Tiberius Sempronius, narozený roku 163, se jako všichni mladí muži, kteří se hodlali pokoušet o politickou kariéru, vydal krátce po dosažení zletilosti na vojenskou dráhu. Tou dobou už nebylo zvykem chtít po magistrátech, aby byli v první řadě vojáci, přesto bylo žádoucí ukázat minimálně ochotu do války jít. Většinou tedy v důstojnické hodnosti, rozhodně v případě nejstaršího syna rodiny, která už několikrát držela funkci konzula. Tiberius, doporučený do důstojnické funkce svým nevlastním bratrancem Scipiem Africanem mladším, se tedy v roce 137 vydal pod velením konzula Gaia Hostilia Mancina do Hispánie proti Numantánům. Na Tiberia podle dějepisce Plútarcha zapůsobila už cesta Itálií, kdy viděl „jak je země opuštěná, a jak tam rolníci nebo pasou barbarští otroci z ciziny získaní“.

Výprask, který římská armáda v Hispánii utrpěla, byl strašlivý. Zhruba 20tisícová armáda se ocitla v obklíčení, bez zásob, odříznutá, předurčená ke zkáze. Tiberius vedl delegaci, která vyjednala alespoň záchranu životů vojáků, Gaius Hostilius dohodu schválil a smutně se vracel s poraženou armádou do Říma.

Římská zahraniční politika byla pro ostatní národy pozoruhodně nečitelná: s novými volbami nebo i jenom hlasováním mohla provést obrát o 180 stupňů, jakoukoliv dohodu, uzavřenou římským velitelem kdesi v cizině musel schválit Senát- dnes bychom to nazvali ratifikací. A Senát dohodu přijatou Gaiem Hostiliem nepřijal. Ten se tak ocitl v roli člověka, který přislíbil dohodu, jejíž obsah nebyl schopen naplnit, tedy vlastně křivopřísežníka, a v souladu s tehdejší představou o mezinárodním právu byl odevzdán Numantánům k potrestání. Co se s ním stalo se přesně neví, nejpravděpodobnější je, že ho Numantáné nepřevzali a poslali zpátky do Říma, kde byl uznán za pozbytšího občanství a dožil jako z právního pohledu pouhý cizinec, peregrinus.

Tiberia Graccha takový postup mimořádně rozčílil, třebaže sám nebyl nijak trestán, spíše opatrně chválen. Dohodu ale pokládal za nejlepší, jaká se v dané situaci dala vyjednat, vinu za katastrofu nekladl na Gaia Hostilia, nýbrž na římskou strategii obecně, odmítnutí dohody pokládal za odporost, a ochotu senátorů obětovat muže, který podle Tiberia zachránil 20 tisíc občanů, za zradu. S tímto názorem zůstal ovšem osamocen.

To navíc nebyla jediná katastrofa, která Řím v té době postihla. Na Sicílii se v roce 135 muž jménem Eunios postavil do čela nespojených otroků, prohlásil se králem a prorokem, a vypálil město Enna. Otroci nejprve zabili ženu svého majitele Damofila, potom jeho, a pak všechny ostatní svobodné obyvatele města, s výjimkou kovářů a Damofilovy dcery. Za to, že se k nim předtím chovala slušně, jí vzbouřenci dopravili k římské posádce. Eunios byl dříve jako otrok zaměstnán jako eskamotér při zábavách. Při svých představeních tvrdil hostům, že se blíží čas velkých změn, že z otroků budou páni a naopak. Těm, co mu dávali spropitné sliboval², že je ušetří, až bude králem. Hosté to pokládali za součást vystoupení a výborný vtíp. Teď jim Eunios ukázal, jak vážně to myslel. Slovo dodržel vůči štědrým, které ušetřil, i lakomým. Brzy byla v ohni celá Sicílie, obilnice Říma. Povstalo něco mezi 70 a 200 tisíci otroky. Opakovaně poráželi římskou armádu a především ohromili zásobování Říma. Nehrozil sice přímo hladomor, ale nedostatek byl i tak citelný. Jako vždy dopadal především na nižší vrstvy. O nějaké solidaritě s otroky nicméně naprosto nemůže být řeč, tím méně mezi nejchudšími, kteří spíše pokládali za nespravedlnost, že jsou někteří otroci lépe hmotně zabezpečeni, než chudí svobodní.

Návrhy Tiberia Graacha

V této atmosféře úspěšně kandidoval Tiberius Graachus na tribuna s příslibem agrární reformy. Situace vypadala mimořádně slibně: konzul Publius Mucius Scaevola byl příznivcem reformy a Tiberiovým přítelem, druhý konzul Calpurnius Piso měl odjet na Sicílii bojovat se vzbouřenci, Scipio, který se přesunul na konzervativní pozici, obléhal Numantii v Hispánii. Návrh, vypracovaný pravděpodobně minimálně v některých bodech zkušeným právníkem Scaevolou, se jevil jako rozumný kompromis. Předpokládalo se, že limit pro zábor veřejné půdy bude sice rozšířen a dokonce se umožní převod takto držené půdy do oficiálního vlastnictví, ale bude také vymáhán. Uvolněná půda měla být rozdělena na parcely o velikosti nějakých 7 hektarů a za minimální nájemné rozdělena bezzemkům. Tyto díly se měly stát jejich trvalou, dědičnou a nezczitelnou držbou. Jejich prodej byl navždy zakázán: reformátoři doufali, že se takto podaří obnovit silnou rolnickou třídu a zabránit opětovnému pádu do chudoby.

Návrh se setkal s rozlíceným odporem držitelů půdy a většiny politických reprezentantů bohatých vrstev. Zdá se, že problematické byly zejména dvě věci: u půdy, která byla statkáři držena i stovky let a prošla několika rukama, už často nešlo poznat, co je soukromé a co státní. Podobné problémy měl řešit a přidělování řídit tříčlenný výbor, triumviri agris dandis adsignandis, do něhož byl později zvolen jak Tiberius, tak jeho mladý bratr Gaius, který tou dobou spolu se Scipiem válčil v Hispánii. Zadruhé se zřejmě nebral přílišný ohled na to, že do půdy bylo za dobu jejího držení značně investováno stavbami, melioracemi, kanalizací a tak podobně. Na odškodnění se pamatovalo málo, nebo vůbec. Skeptici také namítali, že není vůbec jisté, jestli se z městského proletariátu může vůbec znovu stát rolnictvo.

Graachus měl podle tehdejšího „jedenáctého řádu“ návrh nejprve předložit Senátu, ale to ho po zkušenosti s Laeliovým pokusem ani nenapadlo, a zákon předložil rovnou lidovému shromáždění. Zde přednesl Gracchus slavnou řeč ve prospěch zákona, z níž pochází často (i v onom článku na Seznamu) citovaná pasáž:

„Šelmy mající sídlo v Itálii mají i doupě, každá z nich má pelech a skryš, ale ti, kdo bojují a umírají za Itálii, mohou si dopřát jen vzduchu a světla, jinak ničeho: bez domu a bez pevného bydla bloudí s dětmi a ženami, a vojevůdci lžou, když v bitvách nabádají vojáky, aby hájili hroby a svatyně proti nepřátelům, neboť nikdo z tak velkého množství Římanů nemá ani otcovský oltář, ani hrob předků: nikoli, za cizí přepych a bohatství válčí a umírají, a slují vládci světa, ale jediná hrouda není jejich!“

Shromáždění lidu však vzalo zcela nečekaný a pro reformátory nepříznivý konec: když už se mělo o zákonu hlasovat, vystoupil další z tribunů, Marcus Octavius, a zákon vetoval. Tím bylo pro ten moment hotovo, shromáždění bylo rozpuštěno a Tiberius zuřil, tím spíše, že Marcus byl jeho přítel. Bylo jasné, že pokud bude na svém vetu trvat, nebude možné zákon schválit, a nejspíš bude konec i s Tiberiovou politickou kariérou.

Tiberius nyní začal rozdávat veta na všechny strany, a nedovolil ostatním magistrátům vykonávat normální činnost. Parádně tím sice ochromil státní aparát, ale pro svůj návrh nedosáhl ničeho, naopak si zneprátelil některé umírněné příznivce. Napětí stoupalo, kdekdo chodil buď ve smutečním, nebo ve zbroji. V takové atmosféře byla rozumná dohoda takřka vyloučená, přesto o věci jednalo ještě jedno shromáždění a pak i Senát, nedosáhlo se ovšem ničeho. Tiberius vyhlásil, že svolá shromáždění lidu znovu, nechá o zákonu hlasovat, a když se ho Octavius pokusí vetovat, nechá hlasovat i o něm.

To bylo neslýchané! Římské právo ani praxe žádné takové odvolání magistráta z úřadu neznaly. Mnoho jiných norem bylo výjimečně porušováno s argumentem, že zákony mají sloužit římskému lidu

a pokud si je tedy lid přeje porušit, je to jeho právo³. Odvolání z funkce bylo ale něco jiného: za druhé války s Kartágem byl sice třikrát předložen návrh na odvolání magistráta, pokaždé se však setkal s tak silným odporem, že o něm nebylo ani hlasováno. Pro Octaviovo sesazení nicméně hlasovalo všech 35 tribuí a Tiberius triumfoval. Už tato akce byla ovšem pokládána jeho odpůrci a veškerou pozdější republikánskou historiografií za seditio, vzpouru, nebo přesněji řečeno neoprávněný odpor proti zvolenému magistrátovi.

V ten moment byl nicméně zákon schválen a začalo se s přerozdělováním. Tím také ovšem vzala za své jednota mezi Graachovými příznivci, jejichž nemalá část se prostě rozešla na venkov. Senát se netajil tím, že až Tiberiovi skončí mandát a s ním i imunita, požene ho před soud za porušení nedotknutelnosti jeho kolegy a vzbouření celé Itálie. Římské právo totiž znalo povinnost magistráta předložit na konci svého funkčního období jakousi výroční zprávu, a možnost žalovat za způsob, jakým funkci vykonával. Tiberius věděl, že pokud se chce zachránit před procesem, v němž by měl mnohem horší pozici, soudy tehdy byly složeny z vyšších majetkových tříd, musí si zajistit další mandát. K tomu mu mohly nejlépe pomoci skutečné výsledky, ty však byly zatím ubohé.

Zřejmě měli pravdu ti, co upozorňovali, že z městského proletariátu se pouhým přidělením půdy nestanou znovu rolníci. Osadníci se nejprve museli naučit hospodařit a na to potřebovali peníze. Kde je vzít? Tiberius se musel domnívat, že mu spadl do klína nejlepší zdroj, v bohatém království Pergamon v Malé Asii zemřel bez potomků král Attalus III. Svoje království odkázal v závěti Římu, a s ním i státní poklad.⁴ Tiberius navrhl použít takto získané peníze na vybavení osadníků, ale mnozí byli proti. Ne snad proto, že by jim připadalo špatné „okrást“ Pergamské hned po připojení o jejich státní poklad, takovým sentimentem Římané rozhodně netrpěli. Problém by se nejspíše dal překonat, už proto, že peníze z Pergamonu by na vybavení osadníků stačili několikanásobně, ale Tiberius znovu porušil „jednací řád“. Místo aby věc předložil Senátu, který tradičně schvaloval jak finanční záležitosti, tak správu provincií, obrátil se opět rovnou na lid. Čímž dokončil svůj odklon od vládnoucí vrstvy, od reformy, která se dala zcela uvést do souladu se stávajícím zřízením, ba ho dokonce mohla posílit, se stal takřka povstalcem. Senát od něj teď už čekal cokoli, zejména se šířilo, že přijal od pergamského poselstva diadém a purpurové roucho, a chce se stát v Římě králem. To sice takřka určitě nebyla pravda, ale později se ukázalo, že styky mezi Tiberiovým okolím a Pergamonem byly přece jen poněkud hlubší, než Tiberius tvrdil.

Přes všechny Tiberiovy prohřešky proti zejména tradičním, nepsaným normám, zvykům předků, mos maiorum se zdálo, že dokud bude mít tribunský úřad, nikdo proti němu nezasáhne. Rozhodl se tedy kandidovat znovu a prodloužit tak svou imunitu – opět protizákonně a proti zvykům. K poslednímu opakování tribunátu došlo zhruba 200 let zpátky a především byla od roku 342 nařízena desetiletá přestávka mezi opakováním stejného úřadu. Občas se nicméně pravidlo porušovalo, i sám Scipio byl zvolen konzulem dvakrát, ačkoliv v případě nejvyššího republikánského úřadu byl opakování mandát vůbec zakázán.

Tiberius věděl, že další volby připadají na období žní a že mnoho jeho venkovských stoupenců nebude moci dorazit do Říma hlasovat. Nějaké volební místnosti tehdy Řím neznal, hlasovalo se v Římě, všichni na jednom místě. Začal se tedy obracet na proletariát, který zůstal ve městě, zřejmě sliboval ulehčení vojenské služby a změny v soudnictví. Bylo ovšem předem jasné, že volební shromáždění bude patřičně bouřlivé.

A taky bylo. První den se vůbec nepodařilo zahájit hlasování, které bylo z formálních důvodů a obstrukcí stále odkládáno. Na Kapitolu, kde hlasování probíhalo, došlo zřejmě ke rvačkám, možná i drobnějším nepokojům. Do Senátu, zasedajícího poblíž, přicházely zprávy ještě více zveličené. Především měl Tiberius naznačovat, že si nasazuje diadém, tj. se prohlašuje za krále! V Senátu, složeném z „moudrých otců“, byla zanedlouho atmosféra jako před bitvou. Nejvíc řádl Publius Scipio Nasica Serapio (bratranec Tiberia Graacha i Scipia Africana), konzul z roku 138 a nejvyšší velekněz

Pontifex maximus. Vyzval konzula Mucia Scaevolu, aby proti Tiberiovi zasáhl silou, a když to Scaevola odmítl, začal hecovat ostatní senátory. Přetáhl si cíp tógy přes hlavu, jak činili římscí kněží, když se chystali obětovat, a vyzýval ostatní k akci. Pod vedením Scipia Nasicy vyrazil dav složený ze senátorů, magistrátů, dokonce i několika tribunů a mnoha soukromých osob proti lidovému shromáždění.

Ve shromáždění propukla panika. Napadených bylo nejspíš mnohem víc, než útočníků, ale byli zcela zaskočení a beze zbraní a začali zmateně prchat. Tiberiova stráž byla pobita, on sám padl prý ranami svých kolegů tribunů. Zahynulo kolem dvou set lidí a reformní hnutí přišlo o svého jednoznačného vůdce.

Bylo z toho nemálo soudů, nad podporovateli i odpůrci Tiberia visel trest smrti- tehdy většinou realizovaný tak, že byl pachatel dán prostor odebrat se včas do vyhnanství. Na rozdíl od pozdějších dob, kdy mezi poraženými krvavě řádily proskripce, seznamy osob určených k likvidaci, z toho tentokrát nebylo nic. Přesto ovšem oba vůdci Tiberiových vrahů dopadli špatně:

Scipio Nasica se sice vyhnul soudu, radši se však hleděl na nějaký čas uklidit jako vyslanec do Pergamonu. Přijel, onemocněl a během několika týdnů zemřel. V moderních zdrojích se sice nepíše nic o tom, že by snad byl zavražděn, ale s ohledem na to, že Gracchové v Pergamonu přece jen značné kontakty měli, si mohl kdekdo myslet kdeco. A v případě Scipia Africana to bylo ještě horší. Scipio sice nebyl masakru přítomen, po návratu ho ale otevřeně schvaloval. Proti Tiberiovi mluvil, kde mohl, jeho zastánce nazýval „nevlastními syny Itálie“ a sliboval, že se jich rozhodně nelekne. Když byl roku 129 nalezen zavražděn ve vlastní posteli, měli jeho přátelé jasno, odkud vítr vane. Dokázat ovšem nemohli nic.

Gracchovy reformy nicméně nijak rušeny nebyly- šlo o přijaté zákony. Nešťastný osud jejich autora se projevil vlastně jen tak, že bylo třeba zvolit nového zástupce do onoho tříčlenného osidlovacího výboru. Vystřídalo se v něm několik mužů, jedno jméno se ovšem neměnilo, a to jméno Tiberiova bratra Gaia. Ten pokračoval v práci zavražděného, připravoval se na vlastní vstup do politiky a příliš se netajil tím, že hodlá navázat na bratrův politický program. A protože pietas, očekávaná od všech Římanů, v sobě zahrnovala i pomstu, Senát od Gaia očekával už předem přinejlepším to samé, co od jeho bratra.

My musíme bohužel ještě nějaký čas spolu se Senátem také pouze očekávat. Rozsah článku pomalu začíná překonávat přijatelné meze- je pomalu třikrát delší než ono dílko na Seznamu. Jak to bylo dál s Gaiem Grachem i dalšími výraznými postavami konce římské republiky, se podíváme znovu v dalším díle, respektive spíše dalších dílech, podle zájmu čtenářů a schopnosti autora psát.

[1](#) U všech letopočtů, není-li uvedeno jinak, se dále předpokládá, že se jedná o roky před naším letopočtem.

[2](#) Římané věděli, že lépe pracuje člověk, který může něco získat, a tak bylo zvykem podporovat pracovitost otroků tím, že mohli držet určitý majetek. Z právního pohledu otrokovi sice nepatřil, ale v praxi mu ho majitel obvykle nechával. Mnozí otroci si vydělali tolik, že si mohli koupit svobodu, případně i svobodu své rodiny.

[3](#) Scipio mladší byl zvolen konzulem v roce 147, aniž dosáhl potřebného věku. Římu se ve válce

proti Kartágu nedařilo a Scipio byl jeden z mála velitelů, kteří se osvědčili.

[4](#) Attalus se domníval, že se Římané stejně dříve či později království zmocní, a chtěl se vyhnout krveprolití. Podobné mírumilovné připojení nebylo tehdy nijak nepředstavitelné, pod římskou správou tak přešlo více území. V tehdejší době se nemalá část vzdělaných vrstev domnívala, že nastává Konec dějin, a římská republika, kombinující to nejlepší z demokracie, oligarchie i monarchie ovládne známý svět, proces, kterému nemá smysl se bránit, a který je vlastně vítaný.

AUTOR: Ondra Urban

[ZDROJ](#)